

סימן לה [יא ע"א]

הקדמה

נחלקו הברייתות לגבי השוחט את החטאת ומצא בה בן ארבעה ח', האם דינו כבשר חטאת או כבשר חולין.

מסבירה הגמרא את המחלוקת בשלושה מהלכים:

מאי לאו תנאי היא דמר סבר קדושה חלה על עוברין ומר סבר אין קדושה חלה על עוברין.

לא הני תנאי בהא קא מיפלגי דמר סבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ומר סבר ולדי קדשים במעי אמן הן קדושים.

נוסח ראשון	נוסח שני	נוסח שלישי	נוסח רביעי - משוער
ואיבעית אימא, חד תנא הוא, חדא מהלין מתנייתא במקדיש בהמה ואח"כ נתעברה ¹¹² וחדא מנהון שהקדישה מעוברת.	ואיבעית אימא חד תנא הוא וקדמאה ¹¹³ כגון דאקדשה ולבסוף נתעברה דולדי קדשים במעי אמן הן קדושים ובתרייתא דנתעברה ולבסוף הקדישה דלא קדיש ולד (יש מוספים): עד דמקדיש ליה בפני עצמו.	ואיבעית אימא חד תנא הוא וקדמאה ¹¹³ כגון דאקדשה ולבסוף נתעברה דולדי קדשים במעי אמן הן קדושים ובתרייתא דנתעברה ולבסוף הקדישה דלא קדיש ולד (יש מוספים): עד דמקדיש ליה בפני עצמו.	ואיבעית אימא [ואיבעית אימא אידי ואידי חד תנא הוא] ¹¹⁴ קמייתא בהפריש רקנית וסבר במעי אמו הן קדושים ובתר[יי]תא בהפריש חטאת מעוברת וסבר אין קדושה חלה על העוברין.

מקורות הנוסחים

מקורות נוסח ראשון: בכתבי היד: פ, 21, מ. בראשונים: בתוס' שבשטמ"ק אות יא משמע קצת שכן הייתה גירסתם העיקרית, ואת הנוסחאות האחרות הביאו בשם רש"י ובשם 'יס"ג'. בנוסחים האחרים ניכר שאינם בסגנון הבבלי הרגיל, בפרט בנוסח השני.

מקורות נוסח שני: נוסח הדפוס. בראשונים: רש"י. בכתבי היד: פל, 11.

מקורות נוסח שלישי: רגמ"ה, שטמ"ק. בדפוס וילנא ביקשו להגיה ברגמ"ה, אולם מהשוואה לנוסח השטמ"ק ניכר כי נכון הנוסח המקורי ברגמ"ה.

מקורות ההוספה בנוסח השלישי: שב.

מקורות נוסח רביעי: תוס' בשטמ"ק אות יא בשם 'יס"ג'. לא ברור בנוסח זה מה ציטוט ומה פירוש, ויתכן שכולו ציטוט חופשי מהנוסח השלישי.

¹¹² תוס' שבשטמ"ק ב אות יא ציינו שגירסת רש"י "ואיבעית אימא אידי ואידי חד תנא הוא, וקמייתא בהפריש מעוברת כו". מתוך פירוש רש"י אין סיבה להניח שרש"י לא גרס כשאר עדי הנוסח של נוסח זה. ונראה שתוס' שיחזרו מסביר מה היה נוסח רש"י.

¹¹³ וקדמאה. "וקדמת": שב.

¹¹⁴ השלמתי על פי הציטוט של תוס' שבשטמ"ק מגירסת רש"י.

פירוש הלשונות

הגמרא נותנת שלושה הסברים למחלוקת הברייתות לגבי דין העובר:

- א. הברייתות נחלקו במחלוקת ר' יוחנן ובר פדא לגבי החלת קדושה על עוברים.
- ב. הברייתות נחלקו במחלוקת התנאים האם וולדי קדשים קדושים מהוייתם או ממעי אימם.
- ג. הברייתות לא נחלקו, אלא כל ברייתא עוסקת באופן שונה. ברייתא אחת עוסקת בבהמה שהוקדשה ולבסוף נתעברה, וברייתא שניה עוסקת בבהמה שהתעברה ולבסוף הוקדשה.

לסוגייתנו יש סוגיה תאומה בדף כה ע"ב. אף שם מציגה הגמרא את שתי הברייתות ואת שלושת המהלכים, אם כי יש שינויי סגנון בין הסוגיות.

המהלכים הנזכרים אינם פשוטים אלא דורשים עיון והעמקה. הבה נבחנם אחד לאחד, לאור מסורות הנוסח השונות שבכל סוגיה.

מהלך ראשון – הברייתות תלויות במחלוקת ר' יוחנן ובר פדא

מאי לאו תנאי היא

דף כה			דף יא
וטיקן 120	נוסח רש"י ותוס' 117	הנוסח הרווח 115 / נוסח הר"ש 116	
דמר סבר קדושה חלה על עוברין ומר סבר אין קדושה חלה על עוברין.	דתנא קמא סבר שיירו משוייר אינו משוייר ומר סבר שיירו בתרא סבר אינו משוייר.	דתנא קמא סבר שיירו אינו משוייר ומר <י"ג> ותנא בתרא ¹¹⁸ סבר שיירו משוייר.	

המהלך הראשון תולה את מחלוקת הברייתות במחלוקת ר' יוחנן ובר פדא לגבי 'עובר ירך אמו'. כל סוגיה מדגישה נקודה שונה במחלוקת ר' יוחנן ובר פדא. הסוגיה בדף יא מדגישה את הנידון האם קדושה חלה על העוברים, והסוגיה בדף כה מדגישה את הנידון האם 'שיירו משוייר'. נושאים אלו שלובים זה בזה, כפי שהבהירה הגמרא בפתיחת כל אחת מן הסוגיות.

נחלקו הנוסחאות השונות כיצד לתלות את מחלוקת הברייתות במחלוקתם של ר' יוחנן ובר פדא. יש הגורסים שלדעת בר פדא העובר הנמצא במעי החטאת נאכל בקדושה ולדעת ר' יוחנן נאכל כחטאת, ויש הגורסים להיפך מכך. הנוסח הראשון והנוסח האחרון לא ציינו בפירוש איזו ברייתא סוברת כאיזו דעה, וניתן לפרש נוסחאות אלו כשתי השיטות¹²⁰.

¹¹⁵ נוסח הדפוס וכתבי היד [מלבד 20 שגירסתו מובאת בטור האחרון].

¹¹⁶ פרה פ"ב מ"א, הועתק בפירוש הרא"ש שם. החזו"א הוא שמצא כי הר"ש גורס כנוסח הדפוס ולא כרש"י ותוספות. שאר האחרונים התייחסו לנוסח זה כנוסח הדפוס אשר תוס' ציטטוהו בשם 'יש ספרים' ודחוהו.

¹¹⁷ אף שטמ"ק א הגיה כן בגמרא. שטמ"ק ב העתיק את הגהת שטמ"ק א והוסיף עליה, אך ציין גם ס"א הגורסים בדומה לנוסח הדפוס. רגמ"ה כתב בתחילה

¹¹⁸ תוספות [אם כי תוספות מיאנו בנוסח הראשון], שב כת"י בשם ס"א, דפוס ונציה רפט (צויין במהדורת עוז והדר) [ייתכן שזה מקור הס"א של שב]. רגמ"ה בפירושו הראשון, אם כי יתכן ששינה בציטוט למען הבהירות. בר"ש וברא"ש לא מפורש כיצד גרסו.

¹¹⁹ מר. נדצ"ל 'דמר'.

¹²⁰ הצגנו כאן את הנוסחאות המשמעותיות. לפירוט מלא יותר ראה בסימן המקביל בדף כה - פרק ה סימן ד. נעיר רק כי שטמ"ק ב מצטט שם ממסורת נוסח שונה, ומסורת זו גורסת בענייננו כרש"י ותוס' ולא כר"ש וכנוסח הרווח.

נפרט:

לנוסח הר"ש, הברייתא הראשונה הקובעת שהעובר הנמצא נאכל בקדושה מתפרשת על פי שיטת בר פדא הסובר שעובר ירך אמו, ולפיכך נאכל כדיני אמו¹²¹. לעומת זאת, הברייתא השניה הקובעת שהעובר הנמצא נאכל כחולין מתפרשת על פי שיטת ר' יוחנן הסובר שעובר לאו ירך אמו, ולפיכך לא חלים עליו דיני אמו¹²².

לנוסח רש"י ותוס', הברייתא הראשונה הקובעת שהעובר הנמצא נאכל בקדושה מתפרשת על פי שיטת ר' יוחנן הסובר שהעובר קדוש, ולפיכך נאכל בקדושה¹²³. לעומת זאת, הברייתא השניה הקובעת שהעובר הנמצא נאכל כחולין מתפרשת על פי שיטת בר פדא הסובר שהעובר אינו קדוש, ולפיכך נאכל כחולין¹²⁴.

כאמור בתחילת הסעיף, הסוגיה בדף יא מדגישה את הנידון של החלת קדושה על עוברים, והסוגיה בדף כה מדגישה את הנידון של 'שיירו'. וצריך להסביר את לשון הגמרא לפי הפירושים השונים.

לנוסח הר"ש, דין הוולד הנמצא תלוי בסברת עובר ירך אמו / לאו ירך אמו. הסוגיה בדף יא מתפרשת כך: "דמר סבר קדושה חלה על עוברין" - ומוכח שעובר אינו כירך אמו, "זמר סבר אין קדושה חלה על עוברין" - ומוכח שעובר נחשב כירך אמו¹²⁵. הסוגיה בדף כה מתפרשת כך: "דתנא קמא סבר שיירו אינו

¹²¹ ואם תאמר, הלא רש"י כתב שלשיטת בר פדא שהוולד אינו קדוש בקדושה עצמית, תלוי הוולד במחלוקת התנאים לגבי וולדי קדשים האם קדושים הם ממעי אימם או בהוייתם, ומדוע כאן התקדש הוולד בקדושת אמו? שלושה מהלכים ניתנים להאמר:

א. הר"ש מסכים לדרכו של רש"י בנקודה הנזכרת, ואכן האוקימתא הנוכחית הינה רק למאן דאמר שוולדי קדשים קדושים במעי אימם, ואילו למאן דאמר 'בהוייתם' הוולד עודנו חולין.
ב. הר"ש חולק על רש"י וסובר שלשיטת בר פדא וולד הנמצא במעי בהמה בשעת שחיטה נידון כירך אמו ונאכל בקדושתה, אפילו למאן דאמר שקדושתו הפרטית חלה בהוייתו, (חזו"א בליקוטים לדף כה ע"ב, ד"ה ונראה).

ג. הר"ש חולק על רש"י וסובר שלשיטת בר פדא כאשר האדם מקדיש בהמה מעוברת הרי הקדושה חלה לאלתר על הבהמה ועוברתה כאחד, אפילו למאן דאמר 'בהוייתם', וכל המחלוקת 'בהוייתם' / 'במעי אימם' נאמרה באופן שהקדישה ולבסוף נתעברה. חידוש דומה נמצא בתוס' דף כה ע"ב (ד"ה תנא קמא), אם כי תוס' חידשו רק שיש קדושה מסויימת שמייצגת את העובר לקדושת הקרבן שתחול עליו משתולד, וכעת אנו מוסיפים שייטכן שלשיטת הר"ש חלה קדושה גמורה.

¹²² ואם תאמר, הלא העובר קדוש בקדושת עצמו, כדן כל מקדיש בהמה מעוברת, והיאך יאכל כחולין? יש לומר שכאן מדובר כאשר שייך בפירוש את העובר שלא תחול עליו קדושת האם (חזון איש שם). ועוד יש לומר שהקדושה חלה על העובר, אולם פוקעת בשעת מיתת האם כאשר הוולד אינו ראוי להקרבה (שפת אמת כה ע"ב).

¹²³ למהלך זה עולה דבר חדש, שהעובר הקדוש בקדושה עצמית נאכל כקרבן למרות שלא הוקרב בפני עצמו. הגרי"ז הגדיר את החידוש באמרו: "יסוד הדין של שיירו משוייר ועובר לאו ירך אמו הוא רק לענין דין הקדש, דאם עובר ירך אמו קדושת הוולד הוא מכח אמו ואם עובר לאו ירך אמו הוא איכא על הוולד חלות מעשה הקדש בפ"ע, והויין שני הקדשות האם והוולד. אבל בדן קרבנות הלא זה ודאי דהעובר והאם חד קרבן נינהו אף אם עובר לאו ירך אמו הוא, והוא קרב אגב אמו אף כשהוקדש בפ"ע, וכמבואר בתמורה דף כה..." (חידושי מרן רי"ז הלוי, הלכות תמורה, בסעיף המתייחס לתמורה דף יט). בדומה לכך, עובר חולין נותר בשחיטת אמו אף למאן דאמר עובר לאו ירך אמו.

¹²⁴ ואם תאמר, למרות שלא חלה על הוולד קדושה עצמית, מדוע שלא תחול עליו קדושת אמו? יש לומר שכוונת הגמרא להעמיד את הברייתא כמאן דאמר 'בהוייתם הם קדושים' (רש"י). ועוד יש לומר שלשיטת בר פדא כאשר האדם מקדיש בהמה מעוברת הרי הקדושה אינה חלה על העובר לאלתר אלא בהוייתו לכשיוולד (שטמ"ק ב אות יא בשם תוס').

הסברא האחרונה הינה סברא הפוכה מהסברא שלעיל הערה 121 אות ג, ועולה כי קיימות שלוש אפשרויות לזמן קדושת העובר אליבא דבר פדא: [א]. הקדושה חלה לאלתר (מהלך שלישי בדעת הר"ש). [ב]. הקדושה חלה לכשיוולד (תוס' בשטמ"ק). [ג]. תלוי במחלוקת התנאים לגבי 'במעי אימם' / 'בהוייתם' האם הקדושה חלה לאלתר או לכשיוולד (רש"י). שיטת רש"י נכפלה בדבריו מספר פעמים לאורך הסוגיות הנוגעות.

¹²⁵ ראה דיון בסימן לד האם המחלוקת אודות החלת קדושה על העוברים תלויה בסברות עובר ירך אמו / לא ירך אמו.

משויר" - ומוכח שעובר נחשב כירך אמו¹²⁶, "ומר סבר שיירו משויר" - ומוכח שעובר אינו נחשב כירך אמו¹²⁷.

לנוסח רש"י ותוס', דין הוולד הנמצא תלוי בנידון האם חלה עליו קדושה עצמית. הסוגיה בדף יא מתפרשת כך: "דמר סבר קדושה חלה על עוברין" - ולכן נאכל בקדושה, "ומר סבר אין קדושה חלה על עוברין" - ולכן נאכל כחולין. הסוגיה בדף כה מתפרשת כך: "דתנא קמא סבר שיירו משויר" - ולכן יכולה לחול עליו קדושה עצמית ואכל בקדושה, "ומר סבר שיירו אינו משויר" - ולכן אין יכולה לחול עליו קדושה עצמית אלא יאכל כחולין.

לא מוסכם שאפשר לפרש את הסוגיה בדף יא כגירסת הר"ש בדף כה. הבאנו כי לגירסת הר"ש יש לפרש שהמונחים 'קדושה חלה / אינה חלה על עוברים' הובאו כדוגמה למושגים 'עובר ירך / לאו ירך אמו'. תוספות בדף כה הביאו את גירסת הר"ש [בשם 'יש ספרים דגרסי'] והקשו שפירושו לא מתיישב בסוגיית הגמרא בדף יא. ייתכן שכונת תוספות להקשות מפשטות הגמרא שמקשרת את קדושת הוולד הנמצא למחלוקת אודות החלת קדושה על עוברים, ובאופן טבעי מבין הלומד שאם קדושה חלה על עוברים הרי הוולד שלפנינו קדוש ואם קדושה אינה חלה על עוברים אין הוולד שלפנינו קדוש. תוס' סברו כי לא ייתכן שהגמרא ציפתה מהלומד שיבין את הדברים בצורה מפולפלת, לומר שאם קדושה חלה על עוברים הרי הוולד שלפנינו חולין ואם קדושה אינה חלה על עוברים הרי הוולד שלפנינו קודש. ולו הייתה הגמרא מתכוונת לכך הייתה מלמדת זאת בפירוש. עוד ייתכן שתוס' סוברים כי הנידון אודות החלת קדושה על עוברים אינו תלוי בנידון אודות עובר ירך אמו, ראה סימן לד והערה 109 שם.

האחרונים חתרו להעמיד את גירסת הר"ש בדף כה. יש מהם שקיבלו את טענת התוספות לגבי הסוגיה בדף יא, ונקטו שכל סוגיה מתפרשת באופן שונה (חזו"א ועולת שלמה)¹²⁸. ויש שנקטו כי לגירסת הר"ש יש לפרש אף את הסוגיה בדף יא כסוגיה בדף כה (שפת אמת).

¹²⁶ 'שיירו אינו משויר' משמש הן כהוכחה לכך שהעובר נחשב כירך אמו, והן כסיבה לעצם כך שהעובר קדוש בקדושת אמו.

¹²⁷ לפירוש השפת אמת (לעיל הערה 122) לא מדובר באופן ששיירו, והתיבות 'שיירו משויר' משמשות כסימן לכך שהעובר אינו נחשב כירך אמו. לפירוש החזו"א (שם) מדובר באופן ששיירו, והתיבות 'שיירו משויר' משמשות כסיבה לכך שקדושת האם לא חלה על העובר.

¹²⁸ אין סתירה בסברות הסוגיות לפרש כל סוגיה באופן שונה, שכן אם נבחר בצירוף של סברות מסוימות מתוך כל השיטות הנזכרות תעלה בידינו האפשרות לפרש כל סוגיה באופן שונה: [א]. לשיטת ר' יוחנן ששיירו משויר קדושת העובר תלויה במציאות אם שיירו או לא שיירו (כשיטת חזו"א אליבא דהר"ש, לעיל הערה 122). [ב]. עובר קדוש יכול להכלל בהקרבת אמו, אפילו כאשר קדושתו הינה קדושה עצמית (כשיטת רש"י, וכהסבר הגרי"ז לעיל הערה 123). [ג]. לשיטת בר פדא שעובר קדוש בקדושת אמו, קדושת העובר תלויה במחלוקת התנאים 'בהויתן' / 'במעו אימן', בין לגבי זמן קדושתו ובין לגבי הצטרפותו להקרבת אמו (כשיטת רש"י).

אם אכן נבחר בכל הסברות הנזכרות יעלה בידינו שבין ר' יוחנן ובין בר פדא יכולים לפרש את שתי הברייתות כשיטתם. ר' יוחנן יכול לפרש שהברייתא הראשונה עוסקת בציוור שלא שייר את העובר ולפיכך העובר קדוש ואף יכול להכלל בהקרבת אמו, ואילו הברייתא השניה עוסקת בציוור שהמקדיש שייר את העובר ולפיכך העובר חולין. בר פדא יכול לפרש שהברייתא הראשונה הינה כמאן דאמר 'במעו אימן' ואילו הברייתא השניה כמאן דאמר 'בהויתן'.

מכיוון שכך, כל סוגיה יכולה לבחור איזו ברייתא להעמיד כר' יוחנן ואיזו ברייתא להעמיד כבר פדא, ואין סתירה בין הסוגיות.

כך נלענ"ד לפרש את דבריו הקצרים של בעל מלאכת חושב. את דברי החזו"א בעניין לא זכיתי להבין, כפי שיוסבר בחלק החידושים.

מהלך שני – הברייתות תלויות במחלוקת התנאים לגבי 'בהוייתן' / 'ממעני אימן'

דף כה	דף יא
<p>אמר לך רבי יוחנן דכולי עלמא אם שיירו משוייר, והני תנאי¹²⁹ בהא קמיפלגי¹³⁰ דמר סבר ולדי קדשים בהוייתן הן קדושים ומר סבר ולדי קדשים במעני אמן הן קדושים.</p>	<p>לא, הני תנאי בהא קא מיפלגי דמר סבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ומר סבר ולדי קדשים במעני אמן הן קדושים.</p>

המהלך השני תולה את מחלוקת הברייתות במחלוקת התנאים לגבי שעת קדושת וולדות קדשים, האם קדושים הם ממעני אימן או רק משעת הוייתם [- לידתם]. הברייתא הראשונה הקובעת שהעובר הנמצא נאכל בקדושה מתפרשת על פי הדעה שוולדות קדשים קדושים ממעני אימן, הברייתא השניה הקובעת שהעובר הנמצא נאכל כחולין מתפרשת על פי הדעה שוולדות קדשים קדושים רק משעת הוייתם.

במהלך הנוכחי יש לברר שתי נקודות: [א]. לפי איזו שיטה מתפרשות הברייתות, כשיטת ר' יוחנן או כשיטת בר פדא או כשתי השיטות. [ב]. באיזה אופן מעמידים את הברייתות, בהקדישה ולבסוף התעברה או בהתעברה ולבסוף הקדישה או בשני האופנים.

ובכן, לשיטת ר' יוחנן פשוט כי מחלוקת התנאים 'בהוייתן' / 'ממעני אימן' שייכת רק באופן שהקדישה ולבסוף התעברה, ובאופן זה מעמידים את מחלוקת הברייתות לגבי אכילת העובר הנמצא. באופן שהתעברה ולבסוף הקדישה סובר ר' יוחנן שחלה על הוולד קדושה עצמית, ואינו שייך לנידון של 'בהוייתן' / 'ממעני אימן'.

לשיטת בר פדא אין הדברים פשוטים. מחד, יש אומרים שלשיטתו הנידון של 'בהוייתן' / 'ממעני אימן' אינו נוגע כלל לעובר הנמצא במעני בהמה שנשחטה, אלא ברור שהוולד טפל לקדושת אמו (חזו"א אליבא דהר"ש, לעיל הערה 121 אות ב). מאידך גיסא, יש אומרים שלשיטתו הנידון של 'בהוייתן' / 'ממעני אימן' שייך אפילו באופן שהתעברה ולבסוף הקדישה, מכיוון שלשיטת בר פדא לא חלה על הוולד קדושה עצמית אלא קדושת אמו (רש"י, ר"ש לפי המהלך הראשון לעיל הערה 121). ויש אומרים שהמהלך הנוכחי מתפרש לשיטת בר פדא כמו לשיטת ר' יוחנן, שהברייתות עוסקות דווקא באופן שהקדישה ולבסוף התעברה, ונחלקו במחלוקת התנאים לגבי 'בהוייתן' / 'ממעני אימן'. ואילו באופן שהתעברה ולבסוף הקדישה פשוט שהקדושה חלה בהוייתם (תוס' בשטמ"ק), או שפשוט שהקדושה חלה כבר ממעני אימם (מהלך שלישי אליבא דהר"ש, לעיל הערה 121).

הסוגיה בדף כה ציינה בפירוש כי המהלך הנוכחי הינו לשיטת ר' יוחנן "אמר לך רבי יוחנן דכולי עלמא אם שיירו משוייר"¹³¹, ובכתב יד מינכן נוספה אף האוקימתא לשיטת ר' יוחנן "ובהקדיש ולבסוף נתעברה". לדרך החזו"א אליבא דהר"ש מובן שהמהלך הנוכחי יכול להתפרש רק כשיטת ר' יוחנן. לשאר הדרכים צריך לומר שהגמרא בדף כה ציינה את ר' יוחנן מכיוון שכל הסוגיה שם עוסקת בשיטתו, וכלל לא הזכירה שם שיטת בר פדא.

¹²⁹ והני תנאי. 'והכא': 21.

¹³⁰ והני תנאי בהא קמיפלגי. 'ובהקדיש ולבסוף נתעברה': מ.

¹³¹ בנוסח שלפנינו. לעומת זאת, בנוסח שטמ"ק ב נאמר רק "לא, הני תנאי בהא פליגי".

מהלך שלישי – הברייתות תלויות האם קדם הקדשן לעיבורן או להיפך

דף כה	דף יא		
	נוסח רביעי	נוסח שלישי	נוסח שני
ואיבעית	ואיבעית	ואיבעית	ואיבעית
אימא לא	אימא אידי	אימא חד תנא	אימא חד תנא
קשיא ¹³⁵ כאן	ואידי חד תנא	הוא	הוא, חדא
בשהקדישה	הוא ¹³⁴	וקדמאה ¹³³	מהלין
ולבסוף	קמייתא	כגון דאקדשה	מתנייתא
נתעברה כאן	בהפריש	ולבסוף	במקדיש
בשנתעברה	רקנית וסבר	נתעברה	בהמה ואח"כ
ולבסוף	במעיי אמו הן	דולדי קדשים	נתעברה ¹³²
הקדישה.	קדושים	במעיי אמן הן	וחדא מנהון
	ובתר[יי]תא	קדושים	שהקדישה
	בהפריש	ובתרייתא	מעוברת.
	חטאת	דנתעברה	
	מעוברת וסבר	ולבסוף	
	אין קדושה	הקדישה דלא	
	על חלה	קדיש ולד ניש	
	העוברין.	מוסיפים: עד	
		דמקדיש ליה	
		בפני עצמו.	

המהלך השלישי טוען שהברייתות אינן חולקות זו על זו אלא נאמרו בשיטת תנא אחד [חד תנא הוא]. וכל אחת מן הברייתות עוסקת באופן שונה, אחת מהן עוסקת באופן שקדם ההקדש לעיבור וחברתה עוסקת באופן ההפוך.

בנוסח השלישי והרביעי שבדף יא התפרש כי הברייתא הראשונה עוסקת באופן שהקדישה ולבסוף התעברה והברייתא השניה עוסקת באופן שהתעברה ולבסוף הקדישה. בדף כה וכן בנוסח השני בדף יא לא התפרש איזו מן הברייתות עוסקת באיזה אופן, וניתן להעמיד גם באופן הפוך מהנוסחאות הנזכרות. בנוסח הראשון בדף יא לא הוצג כלל המהלך השלישי.

המהלך הנוכחי מתפרש במספר דרכים ונתיבות, בהתאם לדרכים השונות שהתפרשו בהן המהלכים הקודמים.

¹³² תוס' שבשטמ"ק ב אות יא ציינו שגירסת רש"י "ואיבעית אימא אידי ואידי חד תנא הוא, וקמייתא בהפריש מעוברת כו". מתוך פירוש רש"י אין סיבה להניח שרש"י לא גרס כשאר עדי הנוסח של נוסח זה. ונראה שתוס' שיחזרו מסברא מה היה נוסח רש"י.

¹³³ וקדמאה. "וקדמת": שב.

¹³⁴ השלמתי על פי הציטוט של תוס' שבשטמ"ק מגירסת רש"י.

¹³⁵ לא קשיא. חסר: 21. "דכולי עלמ' אם שיירו משויר וכולי עלמ' בהוייתן הן קדושין ולא קשיא": מ.

דרך ראשונה: הברייתא הראשונה הקובעת שהוולד נאכל בקדושה עוסקת באופן שהקדישה ולבסוף התעברה, והברייתא השניה הקובעת שהוולד נאכל כחולין עוסקת באופן שהתעברה ולבסוף הקדישה. הדרך הראשונה מפורשת בחלק מהנוסחאות כפי שצינינו למעלה.

דרך זו מחמירה בעובר שנוצר לאחר הקדשת אמו יותר מעובר שכבר היה במעי אמו בשעת הקדשתה. החומרא בעובר שנוצר לאחר הקדשת אמו הינה כדעת האומרים שוולדות קדשים קדושים ממעי אימם¹³⁶. הקולא בעובר שהיה במעי אמו בשעת ההקדש מובנת יפה לשיטת ר' יוחנן שעובר שהיה קיים בשעת הקדשת אמו אינו טפל לקדושת אמו, אם נחזיק בדעת הר"ש שעובר שאינו טפל לאמו אינו נאכל בקדושת אמו¹³⁷. הקולא מובנת אף לשיטת בר פדא שתמיד העובר טפל לאמו, אם נחזיק בדעת תוס' בשטמ"ק שלשיטת בר פדא עובר שהוקדש יחד עם אמו אינו קדוש לאלתר אלא לכשיוולד – אפילו למ"ד שבדרך כלל עוברים קדושים ממעי אימן¹³⁸.

בנוסח הרביעי מפורש שהמהלך השלישי הינו כדעת בר פדא: *"וסבר אין קדושה חלה על העוברים"*, ובכך הוכחה לשיטת התוס' בשטמ"ק שאכן ציטטו נוסח זה כמקור לדבריהם¹³⁹.

בנוסח השלישי נאמר כי בברייתא השניה העוסקת באופן שהעיבור קדם להקדש *"לא קדיש ולד"*. ביטוי זה מובן הן לשיטת ר' יוחנן אליבא דהר"ש שהעובר אינו טפל לאמו ואינו קדוש בקדושת עצמו¹⁴⁰, והן לשיטת בר פדא אליבא דתוס' שהעובר טפל לאמו אך הקדושה מתעכבת מלחול עד שעת לידתו¹⁴¹.

שטמ"ק ב הוסיף בסיום הנוסח השלישי: *"דלא קדיש ולד עד דמקדיש ליה בפני עצמו"*. נוסח זה מתפרש רק כשיטת ר' יוחנן אליבא דהר"ש ולא כשיטת בר פדא אליבא דתוס', שכן לשיטת בר פדא אין העובר קדוש אף כשהוקדש בפני עצמו. לפיכך תימה על רא"פ בעל שטמ"ק ב שכתב על נוסח זה: *"וללשון זה כולי עלמא סברי כבר פדא דאין קדושה חלה על העובר"*.

דרך שניה: הברייתא הראשונה הקובעת שהוולד נאכל בקדושה עוסקת באופן שהתעברה ולבסוף הקדישה, והברייתא השניה הקובעת שהוולד נאכל כחולין עוסקת באופן שהקדישה ולבסוף התעברה. הדרך השניה הינה דרכו של רש"י בסוגייתנו.

דרך זו מחמירה בעובר שהוקדש יחד עם אמו יותר מעובר שנוצר לאחר הקדשת אמו. הקולא בעובר שנוצר לאחר הקדשת אמו הינה כדעת האומרים שוולדות קדושים קדושים רק בשעת הווייתם. החומרא בעובר שהוקדש יחד עם אמו מובנת יפה לשיטת ר' יוחנן שעובר שהוקדש יחד עם אמו קדוש בקדושה עצמית, אם נחזיק בדעת רש"י שקדושה עצמית מחילה על הוולד דיני אכילת חטאת כאשר נותר בשחיטת אמו¹⁴². החומרא מובנת אף לשיטת בר פדא שהעובר טפל לאמו, אם נחזיק במהלך השלישי

¹³⁶ לעיל הערה 121 הזכרנו את שיטת החזו"א שגם מ"ד 'בהוייתן' מודה שהעובר שניתר בשחיטת אמו נאכל בקדושת אמו. כאן לא ניתן להתבסס על סברא זו, שהלא הסברא נאמרה דווקא לשיטת בר פדא אליבא דהר"ש שבין אם קדם ההקדש לעיבור ובין אם קדם העיבור להקדש הרי העובר טפל לאמו ונאכל בקדושת אמו, וכעת אנו עומדים בשיטה שעובר שהיה קיים בשעת הקדשת אמו אינו נאכל בקדושת אמו.

¹³⁷ ראה לעיל הערה 122 מדוע הוולד שאינו טפל לאמו נאכל כחולין.

¹³⁸ כעת עומדים אנו בשיטה שוולדות קדושים קדושים ממעי אימן, שהלא זה טעם הברייתא הראשונה להחמיר בעובר שנוצר לאחר הקדשת אמו.

¹³⁹ ראה 'מקורות הלשונות' שלא וודאי כי תיבות אלו הינן גירסה ולא פירוש.

¹⁴⁰ לדרך החזו"א אליבא דהר"ש שמדובר באופן ששיירו (לעיל הערה 122), ומכאן הוכחה לדרך החזו"א.

¹⁴¹ רגמ"ה שגרס כנוסח השלישי פירש: *"ובתראה דנתעברה ובסוף הקדישה דלא קדיש וולד - דלא אקדיש אלא אם לחודה"*. משמע שלו היה רוצה היה יכול להקדיש את הוולד, אלא ששייר ולא הקדישו, וזה פשר הברייתא השניה המתירה לאכול את הוולד כחולין – כפירוש הר"ש אליבא דהחזו"א. בדוחק ייתכן לפרש כי דברי רגמ"ה 'דלא אקדיש אלא אם לחודה' אינם מתייחסים להחלטתו של המקדיש אלא להלכה שאינה נותנת כוח בידי המקדיש להקדיש עובר, ולפיכך יאכל כחולין – כשיטת בר פדא אליבא דתוס' בשטמ"ק.

בדף כה פירש רגמ"ה כדרך השניה, ראה הערה 142.

¹⁴² וכן פירש רגמ"ה בדף כה: *"הא דמשוי ליה דינו כאמו מיירי דנתעברה ולבסוף הקדיש, כיון דהיה יכול להקדיש עובר לחוד ואימיה לחוד יש לו דין חטאת. ואידך תנא דלא משוי דינו כחטאת מיירי בהקדישה ולבסוף נתעברה, כיון דבשעת הקדש ליכא עובר דמצי מקדיש ליה הלכך לא הוי דינו כאמו"*.

אליבא דהר"ש (לעיל הערה 121) שלשיטת בר פדא עובר שהוקדש יחד עם אמו קדוש לאלתר – אפילו למ"ד שבדרך כלל עוברים קדושים רק בשעת הוייתם¹⁴³.

בכת"י מינכן בדף כה יש במהלך השלישי תוספת נוסח המוכיחה כדרכו של רש"י: "דכולי עלמ' אם שיירו משוייר וכולי עלמ' בהוייתן הן קדושין". כת"י זה עצמו גורס במהלך הראשון כנוסח הרווח וכגירסת הר"ש, ומוכח כי התוספת הנוכחית אינה גירסה מקורית אלא פירוש שכנראה נכתב במקורו בגליון גמרא נוסח רש"י, והשתרבב בשגגה לתוך נוסח שאינו מתאים לו.

לסיכום שתי הדרכים, המהלך השלישי מחלק בין בהמה שהוקדשה ולבסוף התעברה ובין בהמה שהתעברה ולבסוף הוקדשה. לשיטת ר' יוחנן פשוט כי קיים חילוק בין הציורים, שכן לדעתו עובר לאו ירך אמו, וכאשר היה הוולד קיים בשעת ההקדש אין הוא טפל להקדשת אמו. הואיל וכך ניתן להעמיד את הברייתות כדעת ר' יוחנן, כאשר עובר שהיה קיים בשעת ההקדש תלוי במחלוקת רש"י והר"ש, ועובר שנוצר לאחר הקדשת אמו תלוי במחלוקת התנאים האם וולדות קדשים קדושים ממעי אימן או בהוייתן.

לשיטת בר פדא נחלקו המפרשים האם קיים חילוק בין הציורים, ורק לפי המחלקים בין הציורים ניתן להעמיד את המהלך השלישי כדעת בר פדא.

בנוסח שלפנינו בדף כה משמע שהמהלך השלישי נאמר בשיטת ר' יוחנן, שכן מפורש שם שהמהלך השני נאמר בדעת ר' יוחנן (ראה לעיל סוף סעיף 'מהלך שני'), והמהלך השלישי מופיע כהמשך למהלך השני ללא ציון שהוחלפה השיטה המדוברת.

אין בכך סתירה למעמידים את המהלך השני בדף יא בשיטת בר פדא, שכן מודים הם שניתן גם להעמיד כר' יוחנן¹⁴⁴, אלא שהסוגיה בדף יא עוסקת בשיטת בר פדא¹⁴⁵ ותירצה כשיטתו והסוגיה בדף כה עוסקת בשיטת ר' יוחנן¹⁴⁶ ותירצה כשיטתו¹⁴⁷.

הנוסח הראשון בדף יא לא גרס כלל את המהלך השלישי¹⁴⁸, ולעומת זאת בדף כה כל עדי הנוסח גורסים אף את המהלך השלישי. לנוסח הראשון, מדוע יגרע חלקה של הסוגיה בדף יא, לבלתי יימסר בה המהלך השלישי? הזכרנו בסמוך כי מוסכם בין המפרשים שהמהלך השלישי יכול להתקיים לשיטת ר' יוחנן, אך אין מוסכם האם המהלך השלישי יכול להתקיים לשיטת בר פדא. לשיטות הסוברות שבר פדא אינו מסכים למהלך השלישי יובן הנוסח הראשון כמין חומר: המהלך השלישי נאמר בשיטת ר' יוחנן בלבד, לפיכך מקומו בסוגיה שבדף כה העוסקת בשיטת ר' יוחנן ולא בסוגיה שבדף יא העוסקת בשיטת בר פדא.

¹⁴³ כעת עומדים אנו בשיטה שוולדות קדשים קדושים בשעת הוייתם, שהלא זה טעם הברייתא השניה להקל בעובר שנוצר לאחר הקדשת אמו.

¹⁴⁴ הודאה זו הינה באופן ניגודי: ר' יוחנן ובר פדא נחלקו מה דין העובר הנמצא בציור שהתעברה ולבסוף הוקדשה (כמפורש במהלך הראשון), אלא שנחלקו המפרשים מה דעת ר' יוחנן ומה דעת בר פדא. מעתה, אם בר פדא העמיד את הברייתא הראשונה בהתעברה ולבסוף הקדישה ר' יוחנן יחלוק ויעמיד בהקדישה ולבסוף התעברה, ואם בר פדא העמיד את הברייתא הראשונה בהקדישה ולבסוף התעברה ר' יוחנן יחלוק ויעמיד בהתעברה ולבסוף הקדישה.

¹⁴⁵ כמוכח מכל ראיותיו של ר' ירמיה המתייחס לשיטת בר פדא ומקשה עליו בדרך 'איתיביה'. אף על דברי הגמרא "יתיב ר' זירא וקאמר להא שמעתא" הוסיף / פירש שטמ"ק ב: "דבר פדא".

¹⁴⁶ כמוכח מכל הסוגיה בדף כה שמזכירה את שיטת ר' יוחנן ואינה מזכירה כלל את שיטת בר פדא.

¹⁴⁷ לגבי הסוגיה שבדף יא ניתן אף לומר שהגמרא התכוונה להעמיד כר' יוחנן וכבר פדא, כל אחד כדרכו.

¹⁴⁸ ראה 'מקורות הנוסחים' שנראה כי הנוסח הראשון הינו הנוסח המקורי של מהדורת תמורה העיקרית שלפנינו.

סימן לו [יא ע"א]

הקדמה

סוגייתנו מוכיחה מן המשנה והברייטא בסוף פרק שני שניתן להקדיש עובר.

וכה אומרת הסוגיה:

תניא רבי אליעזר אומר כלאים וטרפה ויוצא דופן טומטום ואנדרוגינוס לא קדושין ולא מקדישין, ואמר שמואל לא קדושין בתמורה ולא מקדישין [לעשות] תמורה, ותניא א"ר מאיר מאחר שאינן קדושין היאך מקדישין, אי אתה מוצא אלא במקדיש בהמה ואחר כך נטרפה, במקדיש ולד ויצא [דרך] דופן.

לשון ראשונה

אלמא קדיש ולד, אמרי בתם במעי תמימה אפילו בר פדא נמי מודי דקדיש, לא נחלקו אלא בתם במעי בעלת מום, בר פדא סבר כיון דאימיה לא מקדישין קדושת הגוף הוא נמי לא קדיש, ורבי יוחנן סבר הני כב' בהמות נינהו אימיה היא דלא מיקדשא אבל הוא קדוש.

לשון שניה

אבל כלאים וטומטום ואנדרוגינוס אי אתה מוצא אלא בולדי קדשים וכרבי יהודה שהיה אומר הולד עושה תמורה, הלין הוא דלא קדשי גופיהו אבל עוברין אחרים קדושין. אמר אביי תם במעי תמימה דברי הכל קדיש גופיה אלא כי פליגי במעי בעלת מום, דבר פדא סבר כיון דאימיה נמי לא קדיש גופה איהו נמי לא קדיש אלא לדמי, רבי יוחנן סבר עובר לאו ירך אמו הוא ואף על גב דאימיה לא קדשה לגופה ולד מיהא קדיש לגופיה.

מקורות הלשונות

מקורות הלשון הראשונה: בראשונים: רש"י [הדגשת התיבות "כלאים וטומטום..."] כ"דיבור המתחיל, הינה ט"ס כפי שהעיר הצ"ק]. בכתבי היד: פריז, וטיקן 120, מינקן.

מקורות לשתי הלשונות: נוסח הדפוס. בראשונים: רגמ"ה. בכתבי היד: פלורנץ, וטיקן 119.

פירוש הלשוניות

במשנה שבסיום פרק שני אמר ר' אליעזר כי יש בהמות הפסולות לגמרי לקרבן, ומפני כך אין קדושת הגוף חלה עליהן, ואף כאשר הן קדושות אינן עושות תמורה. בהמות אלו הינן: כלאים, טריפה, יוצא דופן, טומטום ואנדרוגינוס. בברייתא הקשה רבי מהו המקרה שבו הן קדושות ואינן עושות תמורה, הלא אין חלה עליהן קדושת הגוף כלל. תירץ רבי כי מדובר שחלה עליהן הקדושה לפני שחל עליהן הפסול. כיצד חלה עליהן הקדושה לפני הפסול? מבאר רבי כך: לגבי טריפה פשוט כי אפשר להעמיד במקדיש בהמה בריאה ואחר כך נטרפה. לגבי יוצא דופן אפשר להעמיד במקדיש עובר ואחר כך יצא דרך דופן. לגבי כלאים וטומטום ואנדרוגינוס שפסולם חל מיד בשעת הווצרותם במעי הבהמה, אין ברירה אלא להעמיד שאמם היתה קדושה לפני שנוצרו, וקדושת האם חלה על וולדה¹⁴⁹.

מתוך דברים אלו הוכיחה הגמרא כי אפשר להקדיש עובר הנמצא במעי אמו. **הלשון הראשונה** הוכיחה בפשטות מכך שלגבי יוצא דופן מבואר כי אפשר להקדיש עובר וקדושתו נשאר עליו אף אם יצא דרך דופן [אמנם יציאתו דרך דופן גורמת שלא יהיה אפשר להמיר בו]. **הלשון השניה** הוכיחה מכך שלגבי כלאים וטומטום ואנדרוגינוס אמרה הברייתא שאינם יכולים להתקדש במעי אמן [כיוון שכבר חל עליהם פסול]. משמע שעוברים אחרים כן יכולים להתקדש במעי אימן. לעומת זאת, הלשון הראשונה לא הזכירה כלל את סיום הברייתא לגבי כלאים וטומטום ואנדרוגינוס.

בשתי הלשוניות מקבלת הגמרא את ההוכחה שניתן להקדיש עובר, ומסיקה מכך כי שיטת בר פדא השוללת הקדשת עובר נאמרה רק כלפי בהמה בעלת מום, שאזי סובר בר פדא כי אי אפשר להקדיש עובר של בהמה שאינה ראויה לקרבן. **בלשון הראשונה** הגמרא עצמה עונה תשובה זו ו**בלשון השניה** אביי הוא שעונה תשובה זו.

הבדל נוסף יש בין הלשוניות בכך ש**בלשון הראשונה** הסוגיה סובבת סביב הנקודה האם אפשר להקדיש עובר, אך **הלשון השניה** מוסיפה להדגיש בכל הסוגיה כי פשוט שאפשר להקדיש את הוולד קדושת דמים והנושא הוא רק האם אפשר להקדישו קדושת הגוף.

הבדל זה שבין הלשוניות ראינו כבר בסימן לד כהבדל בין הלשון הראשונה לשלישית¹⁵⁰, והבאנו שם כי תוס' קבעו שגם לפי הלשון הראשונה וודאי אפשר להקדיש את הוולד קדושת דמים והנידון בסוגיה הינו האם אפשר להקדיש את הולד קדושת הגוף.

נפקא מינה בין הלשוניות

נראה כי אין נפקא מינה כלל בין הלשוניות.

דיון בלשוניות

מדוע כל לשון לא כתבה את ההוכחה כפי הלשון האחרת? נראה כי הלשון הראשונה העדיפה להביא מדין יוצא דופן שבו נאמר בפירוש כי אפשר להקדיש עובר קדושת הגוף. כנגד זאת, הלשון השניה העדיפה להעתיק את כל הברייתא ואחר כך לסכם את כללות הברייתא בצורה זאת: בסיפא – דין כלאים וטומטום ואנדרוגינוס – אי אפשר להקדיש עובר, ורק בהמות רגילות וכן במציעתא – דין יוצא דופן – אפשר להקדיש עובר.

גירסת הגר"א

בגוף הגמרא, כמו תמיד, מופיעה הלשון השניה לאחר סיום הלשון הראשונה. בסוגייתנו הדבר מקשה על הבנת הלשון השניה, שכן היא פותחת באמצע עניין – באמצע דברי רבי, וקשה ללומד למצוא את מקומה המתאים של הלשון השניה. לפיכך כפל הגר"א בתחילת הלשון השניה את כל הציטוט מהמשנה שבסוף פרק שני עם המימרא והברייתא המבארות את המשנה – כפי שציטטו הלשון הראשונה. במהדורתנו הצגנו את המשנה והמימרא ותחילת הברייתא בטור רחב מעל שתי הלשוניות, ובכך פתרנו בדרך אחרת את חוסר הבהירות.

¹⁴⁹ משמע שכאשר האם קדושה וקדושתה חלה על ולדה, יכול הולד לעשות תמורה – אלא אם כן יש עליו פסול של כלאים או טומטום או יוצא דופן. מכאן הוכיח רבי כי ר' אליעזר סובר כדעת ר' יהודה שוולד עושה תמורה.
¹⁵⁰ ראה שם: נפקא מינה בין הלשוניות, דין מקדיש עובר לפי ה'הוה אמינא'.

סימן לז [יא ע"ב]

הקדמה

דעת ר' מאיר ור' יהודה כי המקדיש רגלה של בהמה לעולה, חלה קדושה על אותו אבר בלבד. דין בהמה זו להמכר לאדם החייב עולה. הגמרא תדון כיצד הקונה יוצא ידי חובתו בבהמה זו שרגלה כבר קדושה.

ואלו דברי הגמרא:

לשון ראשונה

והא קמייתי בהמה מחוסרת אבר,
אמר רבא באומר הרי עלי עולה
בחייה.

לשון שניה

הא קמייתי בהמה דאקדיש גופה כי
ליתיה כוליה לדיליה, דחד אבר
מחוסר מיניה כי מקדש לראשון
קדושת הגוף, א'מר רבא כגון דא'מר
בוזא מן הדא לעולה.

מקורות הלשונות

מקורות הלשון הראשונה: נוסח הדפוס. בראשונים: פירוש רבינו הלל על תורת כהנים (בחוקותי פרק ט), משמעות 'תוספות השלם' ויקרא כז ט אות ה. בכתבי היד: כל כתבי היד.

מקורות הלשון השניה: בראשונים: רמב"ם מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב, פירוש הראב"ד על תורת כהנים (בחוקותי פרק ט), מאירי קידושין ז ע"א. בכתבי היד: גליין פלורנץ.

מקורות לשתי הלשונות: בראשונים: רש"י, רגמ"ה, שטמ"ק.

פירוש הלשוניות

בשתי הלשוניות הגמרא מקשה כיצד הקונה יכול לצאת ידי חובתו בבהמה זו, הלא רגלה של הבהמה כבר הוקדשה על ידי המוכר. ובשתי הלשוניות רבא מתרץ כי מדובר בקונה שנדר בצורה מסויימת שאינה מחייבת אותו להביא בהמה שלמה, ולכן יכול הוא לצאת ידי חובתו בבהמה זו אף שלא הוא הקדיש את רגלה.

יש חילוק בין הלשוניות מהו בדיוק הנדר שנדר הקונה. **בלשון הראשונה** נאמר "הרי עלי עולה בחייה", ופירש רש"י: "הרי עלי להקריב כל האברין שהבהמה חיה ממנה". **בלשון השניה** נאמר "כזוזא מן הדא לעולה", ופירש רש"י: "כלומר שוה זוז מבהמה זו לעולה".

בלשון השניה משמע שהקונה נדר לגבי בהמה זו שרגלה כבר קדושה ונדרו הוא להביא זוז ממנה לעולה, ואף בדברי רש"י ורגמ"ה משמע שכך פירשו את הלשון השניה. אמנם הרמב"ם (מעשה הקרבנות טו ב) כתב בדרך שונה וזה לשונו: "והוא שיהיה זה המחוייב עולה שקנה אותה, נדר עולה בדמים קצובים". משמע כי מדובר בציור שהקונה לא נדר לגבי בהמה זו אלא סתם נדר להביא עולה בסכום מסוים. בעל כסף משנה כתב כי הרמב"ם גרס כלשון השניה שנאמר בה כי הנודר פירש סכום דמים, אבל בספר אבן האזל (בהשמטות) העיר שדברי הרמב"ם אינם תואמים במדויק לדברי הלשון השניה, ולכן הסיק שהרמב"ם גרס כעין הלשון השניה אך ללא התיבות: "מן הדא [בהמה]". כדברי אבן האזל משמע במאירי קידושין ז ע"א שהביא את דברי סוגייתנו בלשון זו: "ותירצה [-הגמרא] באומר הרי עלי עולה בדינר. ר"ל שלא נדר בהמה שלמה עולה אלא מה ששוה דינר מבהמה זו". אין לדעת האם המאירי העתיק במדויק את גירסת הגמרא שלפניו או שציטט בלשון חופשית, אך בכל זאת משמע שבגירסתו לא היו התיבות: "מן הדא [בהמה]". אכן ראה נא את לשון הראב"ד בפירושו על תורת כהנים (בחוקותי פרק ט) שכתב כך: "ומתרץ באומר בזוזא מן הדא בהמה לעולה, פירוש אין מוכרין אותה אלא למי שנדר להביא בהמה אחת חוץ מרגלה". הרי שגרס הראב"ד בלשון השניה כגירסת רש"י ורגמ"ה, אך פירשה כדעת הרמב"ם והמאירי, וצ"ע. ראה עוד בספר אבן האזל שם שרצה לחדש בלשון השניה גירסה חדשה עם פירוש חדש.

נפקא מינה בין הלשוניות

בפני כל הלשוניות והפירושים עומדת מטרה אחת: למצוא נדר שבו לא התחייב הנודר להביא בהמה שלמה, אלא גם אם יביא בהמה זו שרגלה כבר קדושה יקיים בכך את נדרו. כפי הנזכר, יש חילוק בין הלשוניות והפירושים מהו בדיוק הנדר המדובר. לכאורה אין כאן מחלוקת בדין אלא חילוף דוגמאות בלבד, אמנם בספר אבן האזל (מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב) תמה על פירוש הרמב"ם ללשון השניה, וזה לשונו: "מה מהני זה היכי שנדר עולה בדמים קצובים, דבזה אינו מוכח שלא נדר עולה שלימה עם כל האברים, דהא אפשר לקנות בעד הדמים הקצובים עולה שלימה ותהי' קטנה מזו". לאור תמיהה זו יש לומר כי אכן הלשון הראשונה וכן הלשון השניה – גירסת רש"י, חולקים על דינו של הרמב"ם וסוברים כסברת אבן האזל.

דיון בלשוניות

בספר אבן האזל שם הקשה על פירוש רש"י ללשון השניה כיצד אפשר להעמיד את הברייתא שנאמר בה בסתם 'תימכר לחייבי עולות' לגבי מי שנדר בצורה מסוימת דווקא על הבהמה המדוברת, וסיים שם שזו אוקימתא דחוקה מאד. עוד יש להקשות על פירוש זה שאם הנודר נדר לגבי בהמה זו עצמה שרגלה כבר קדושה, אינו מובן מדוע ינקוט בלשונו את סכום הדמים שמקבל עליו, הלא יכול לידור להביא את בהמה זו כמות שהיא.

סימן לח [יא ע"ב]

הקדמה

למדנו כי לדעת ר' מאיר ור' יהודה אפשר להקדיש אבר אחד מבהמה, והקדושה תחול על אותו אבר בלבד. שאל אב"י את רבא¹⁵¹ מה דינו של אותו אבר, האם אסור הוא בגיזה¹⁵². ענה לו רבא¹⁵³ שאפשר לפשוט ספק זה על פי ההלכה המתירה גיזה בבכור שחלקו קדוש [כלומר, רק חלקו שייך לישראל] ואם כן הוא הדין לבהמה המדוברת שרק אבר אחד ממנה קדוש.

דחה אב"י את הראיה:

<p>לשון ראשונה התם לא נחתא ליה קדושה כלל, הכא נחתא ליה קדושה.</p>	<p>לשון שנייה התם אין בידו להקדישו הכא בידו להקדישו.</p>	<p>לשון שלישייה התם לא נחתא ליה קדושה כלל, הכא נחתא ליה קדושה, א"נ התם אין בידו להקדישו הכא בידו להקדישו.</p>	<p>לשון רביעית התם לא נחתא ליה קדושה בכלה בהמה, הכא נחתא ליה קדושה בכלה בהמה.</p>
--	---	--	--

מקורות הלשונית

מקורות הלשון הראשונה: בכתבי היד: פריז, וטיקן 120, מינכן.

מקורות ללשון הראשונה וללשון השנייה: נוסח הדפוס. בכתבי היד: פלורנץ, וטיקן 119.

מקורות הלשון השלישית: בראשונים: שטמ"ק.

מקורות הלשון הרביעית: שטמ"ק ב, רגמ"ה.

מקורות נוספים: רש"י מסביר את הדחיה הראשונה ואת הדחיה השנייה, אך אין לדעת אם גרסן כשתי לשונות או כלשון אחת. בעלי התוס'¹⁵⁴ מסבירים את הדחיה הראשונה, ואין לדעת אם גרסו גם את הדחיה השנייה. גם אם גרסוה אין לדעת אם גרסוה כלשון נפרדת או כתירוץ נוסף. בפירוש רגמ"ה יש הסבר ללשון הרביעית ואחר כך כתוב: "הקדיש שהי לישנא אחרינא". יש כאן ט"ס ולא ברור מה היה הנוסח המקורי, אך משמע שרגמ"ה גרס לשון נוספת.

¹⁵¹ יש גורסים: 'רבה'.

¹⁵² לדעת רש"י הספק רק על גיזה ואילו בעבודה וודאי אסור, לדעת הרמב"ם (הלכות מעילה סוף פרק א) הספק הינו גם לגבי עבודה.

לדעת רש"י [נוסח שטמ"ק וכת"י מזרחי] הספק הינו על אותו אבר בלבד ומשמע ששאר הבהמה וודאי מותרת בגיזה, לדעת הרמב"ם הספק הינו על כל הבהמה. [יתכן שלדעת הרמב"ם הרי האבר הקדוש עצמו וודאי אסור בגיזה].

¹⁵³ יש נוסחאות בדברי הגמרא שהמשך המשא ומתן אינו בין אב"י לרבא אלא הגמרא היא שדנה לגבי ספקו של אב"י.

¹⁵⁴ תוס' ד"ה התם, שטמ"ק אות כא (בשטמ"ק עדני מובא בשם גליון), שטמ"ק אות לז בשם גליון – לשון תוס'.

פירוש הלשונות

שתי דחיות שונות נאמרו כאן: **בלשון הראשונה** הדחיה היא שבבכור המדובר כיוון שחציו של נכרי הרי חצי זה מונע מן הקדושה לחול אף על החצי השייך לישראל¹⁵⁵. מה שאין כן בבהמה הנידונת בסוגייתנו יש אבר קדוש, ושאר הגוף אינו מונע מן האבר להיות קדוש, ולפיכך יתכן שחל איסור גיזה. **בלשון השניה** הדחיה היא שבבכור המדובר אין קדושה חלה עליו כיוון שלא ניתן להקדיש את חציו השני בקדושת בכור¹⁵⁶. מה שאין כן בבהמה המדוברת בסוגייתנו קיימת אפשרות להקדיש גם את שאר הגוף, ולפיכך יתכן שגם כאשר לא הוקדש שאר הגוף חל איסור גיזה.

הלשון השלישית מקורה בשטמ"ק. לשון זו גורסת את הדחיות שבשתי הלשונות הקודמות כשתי דחיות בגמרא עצמה, כשבין הדחיות מקשרות התיבות: "אי נמי".

הלשון הרביעית הינה הרחבה של הלשון הראשונה, בשינויים דלהלן: "התם לא נחתא ליה קדושה (כלל) [בכולה בהמה], הכא נחתא ליה קדושה [בכולה בהמה]". בנוסח זה התחדש כי הסברא לאסור את כל הבהמה בגיזה הינה שקדושה מסויימת מתפשטת על כל הבהמה – למרות ששאר הבהמה נשארת חולין¹⁵⁷. בחידושי הגרי"ז ביאר כי גדר הקדושה המתפשטת על כל הבהמה הינו דין שתהיה הבהמה מיועדת להקרבה. הגדרת הגרי"ז מחודשת, והגרי"ז עצמו תמה שגם להגדרה זו לא מובן מדוע תיאסר הבהמה כולה בגיזה. לולי סברת הלשון הרביעית היה ניתן לנקוט שהסברא לאסור את כל הבהמה בגיזה הינה מחמת שהגיזה מתייחסת לכל הבהמה, ויש בכך זלזול לאבר הקדוש.

שטמ"ק ב הגיה להחליף בגמרא את התיבות 'לישנא אחרינא' בתיבות 'אי נמי' כלשון השלישית [-כשטמ"ק א], ואף העתיק בגליון את הלשון הרביעית [-נוסח רגמ"ה] בשם 'ל"א'. בדפוס צירפו את שתי ההגהות להגהה אחת, אולם באמת אין הכרח שהיה לפני ר"פ נוסח שהיו בו הלשון השלישית והרביעית, אלא אפשר שהעתיק את הלשון השלישית משטמ"ק א ואת הלשון הרביעית ממקור אחר. בפרט לאור כך שבאופן קבוע שטמ"ק ב מעתיק משטמ"ק א ומספרים שגרסו כנוסח רגמ"ה.

נפקא מינה בין הלשונות

בשלושת הלשונות הראשונות לא התפרש האם הספק הינו לגבי האבר הקדוש או לגבי שאר הבהמה. בספר שפת אמת דן לפרש שהספק הינו לגבי האבר הקדוש, אולם ציין כי מוכח ברמב"ם שהספק הינו לגבי שאר הבהמה.

בלשון הרביעית נאמר בפירוש כי הספק הינו לגבי שאר הבהמה.

תיתכן נפקא מינה בין סברות הלשונות לגבי אופנים שונים של מקדיש אבר, כגון שותף שהקדיש את חלקו בבהמה. נשאיר את העניין לעיונו והכרעתו של הלומד.

¹⁵⁵ רש"י פירש שמכיוון שחצי הבכור שייך לנכרי, הרי חצי זה מפקיע מהבכור כל דיני בכורה ולכן מותר הוא בגיזה. מה שאין כן הבהמה המדוברת בסוגייתנו שאבר אחד ממנה קדוש, עדיין יש לדון אם אבר זה מחיל איסור גיזה. בעלי התוס' פירשו על פי הגמרא בבכורות (ט ע"ב) המבארת כי הלימוד הממעט בכור שחציו של נכרי מאיסור גיזה נאמר לפי שיטת ר' יהודה הסובר שעל בכור זה כן חלים דיני בכור, והמיעוט הוא שאיסור גיזה לא חל עליו. ולכן מתייחסת סוגייתנו באמרה שגם על חצי הבהמה השייך לישראל לא חלה קדושה גמורה ולפיכך לא חל עליו איסור גיזה. מה שאין כן הבהמה המדוברת בסוגייתנו שאבר אחד ממנה קדוש, עדיין יש לדון אם אבר זה מחיל איסור גיזה. (תוס' ד"ה התם, שטמ"ק אות כא [בשטמ"ק עדין מובא בשם גליון], שטמ"ק אות לז בשם גליון – לשון תוס').

¹⁵⁶ רש"י פירש: "אין בידו להקדישו - הואיל ויש לעובד כוכבים שותפות בו". הגדרה זו טעונה ביאור שהרי כלל אין ביד האדם להקדיש בהמה בקדושת בכור אפילו אם הבכור יהפך להיות שלו. אפשר שכוונת רש"י לומר שאם היה אפשר להקדישו לקרבן אחר היה די בכך כדי לאסרו בגיזה, וצ"ע.

¹⁵⁷ מדברי כל הראשונים מוכח שהספק הינו למאן דאמר שאין דין 'פשטה', ואילו למאן דאמר הסובר דין 'פשטה' ברור כי הבהמה אסורה לחלוטין בגיזה.

אפשרי לטעון שהלשון הרביעית חולקת על כך וסוברת שהספק הינו לשיטת הסוברים 'פשטה', אולם אם כן לא מובן הצד הפוטר את הבהמה מאיסור גיזה.